

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Előfizetési feltételek:

Budapest, VI., váczi körút 23

SZERKESZTI

hová minden küldemény jutalmazandó.

SZABOLCSI MIKSA.

Egész évre házhoz küldve . . . 8 frt.—

Félévre 4 n.—

Negyedévre 2 n.—

Egyes szám ára 16 kr.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Tartalom : Viszonosság és szervezet. Irta: Veiszfeld Vilmos. — Mint gyászol a magyar zsidóság. — A fővárosban. — Entrefilet. („Nem sokára megint itt leszek, de akkor nem magam, hanem a báró kíséretében jövök el.“) — Zsidó mahdi. — Jargon és egyenlőség. — Tárca: A házaló és fia. Irta: Viola Miksa. — Előfizetési felhívás. — Heti naptár. — Hírek. — Hirdetések.

Viszonosság és szervezet.

Egyenlőség! Ebbe az egy szóba beleszorul a zsidóság minden kívánsága. A zsidó felekezetnek nincsenek különös érdekei, szeparatiztikus törekvései, nincs «zsidó ultramontanizmus», mely az egyoldalú felekezeti érdeket az állam, a nemzet, az emberiség magasabb érdekei fölé helyezné.

Belgiumban az ultramontán szenvedély szembeáll az állameszmével és vakmerően izgat annak sarkalatos követelménye, az általános védkötelezettség ellen; Olaszországban kicsinyes érdekeinek feláldozza a nemzeti eszmét és arra oktat, hogy a hazaárulás erény; Némethonban fanatikus lármájával felveri a betegszoba csendjét és meggyalázza a halott császár emlékét, mert általa önző uralmát látta fenyegetve; Ausztriában, nem törődve az emberiség parancsszavával, megtagadja a kegyeletet az öngyilkos trónörökös iránt, mert a nemes halottig élt, törekvéseinek ellensége volt . . . Mindenfelé a felekezeti tuzás orgiáit látva, lelkünket büszke önérzet fogja el, mert a mi felekezetünk mindenkor ment maradt e hibáktól, sohasem feledkezett meg azon kötelességekről, melyekkel az államnak, a nemzetnek, az emberiségnek tartozik.

A zsidóság nem üz hódító politikát, nem tesz berohanásokat más vallások birodalmába, területük egy talpaletnyi részét sem kívánja elfoglalni, egyetlen hívüket sem akarja elpartólasra birni — csak meg akarja őrizni épségben a maga birodalmát, meg akarja tartani hiány nélkül a maga hiveit. Nem hirdeti fennen, hogy az ő vallása az egyedül igazi, a valóban boldogító, mely felette áll a többieknek — csak annak elismerését követeli, hogy e vallás, me-

lyet a benne rejlő eszmei igazság minden üldözés, elnyomatás, guny és erőszak daczára évezredekken keresztül a mai napig csorbitatlanul megőrzött, van olyan igaz, tiszta, jó és nemes, mint más bármelyik.

Vannak közöttünk is tuzók, a fanatizmus rabjai, kik feláldozzák a lényegét az alaknak, elhanyagolják a tartalmi igazságot a külsőségek kedvéért; és ezek készek átkot szórni a szabadabb vélemény nyilvánítóira, megkövezni igaz megítélőiket. De istenemre mondom, nem akadt még sohasem zsidó, a kinek ajka átokra nyílt volna állama ellen, a kinek karja kő után nyult volna, hogy megdobálja nemzetének eszményeit!

Állam és nemzet: e kettő mindenkor szent volt előttünk, irántuk mindenkor teljesítettük kötelességünket. Minden zsidó készségesen aláírja az elvet: Salus reipublicae suprema lex esto! Hogy aláírja ezt minden más felekezet papsága is, abban kételkedem.

A zsidóságot, e felekezetet, mely oly tisztelettel hajlik meg az állami és nemzeti eszme előtt, teljes jogokban részesíteni tehát egyenesen állami és nemzeti érdek. Ismertünk vidéket, hol a magyar állameszmétől idegenkedő nemzetiségek közepette a zsidók képviselik az államhű, a magyar elemet.

Ha ez érdemünket nem is ismerik el eléggé itthon, bezzeg gyakran emlegetik külföldön. Az oláhországi irredentista lapok kigyót-békát kiáltanak fejünkre, mert felekezetünkben, mely a legexponáltabb helyeken is a magyarság rendíthetetlen támasza, fondorkodásaik ellenségét látják. A mily mértékben teljesítik tehát a zsidóság kívánalmait, olyan arányban erősítik egyúttal az állameszmét és a nemzetet, mert a felekezet ragaszkodása államhoz és nemzethez an-

nál szívósabb lesz. És olyan könnyű e kívánalmakat teljesíteni!

Egyenlőség! Ez összes kívánalmuk. Egyenlő jogok a többi felekezetekkel és békés nyugalom e jogok élvezetére! De Magyarországon még ez a kívánságuk sem teljesült egészen. Hogy ez így van, abban egyaránt hibás a magyar társadalom előitélete, a magát szabadelvűnek nevező kormány féltékenysége és — a zsidóság tétlensége.

Az 1867: 17. törvénycikk polgárjoggal ruházta fel a zsidókat; kimondta, hogy a zsidók az ország keresztény polgáraival minden tekintetben egyenlő polgári és politikai jogokban részesülnek. De úgy látszik, az egyenlőség nagy elvét teljesen keresztülvinni az akkori kormány még nem tartotta időszerűnek. Az 1868: 53. törvénycikk a bevett keresztény vallásfelekezetek viszonyosságát szabályozza, megoldva a egyes házasságok és az áttérés nehéz kérdéseit — de egy szóval sem emlékezik meg a zsidó felekezetről; tehát — hallgatagon bár — kizárja a zsidó felekezetet a bevett vallásfelekezetek sorából.

Husz esztendőnél több idő telt el azóta és e törvény, melyet méltán lehet a zsidóság írott gyalázatának nevezni, még mindig fennáll teljes épségben. Nem vádoljuk az 1868-as kormányt szűkkeblűséggel; eleget tett, midőn egy csapásra megadta a zsidóknak a polgárjogot.

Az utána következő kormányok dolga lett volna betetőzni az épületet, melyet elődük emelni kezdett. Hiszen magában az 1868: 53. törvénycikkben meg volt adva az irány, melyet, a vallásügy terén, a következő kormányoknak követni kellett volna; e törvénycikkben benn van az, hogy a szükség vezetett alkotására és csak ideiglenes érvényre van szánva, »addig is, míg a vallásfelekezetek egyenjogúsága általános törvény által szabályoztatnék.«

Az »általános törvény« megalkotása elmaradt, de jött helyette egy másik, mely nagyon is különös. Az 1885: 7. törvénycikk, mely a főrendiház reformálásáról intézkedik, újra törvénybe ígtatta a zsidóság szégyenét. Ott ülnek a főrendek között az összes felekezetek képviselői, csak egy nincsen képviselve — a zsidó.

A szabadelvű kormány, a háborgó — éhes elemeknek oda dobta áldozatul a zsidó rabbit és az elemek lecsendesedtek.

Ha komolyan venné a szabadelvűséget, ki kellett volna határozottan jelentenie, hogy vagy mindegyik felekezet képviselve lesz a főrendiházban, vagy egy sem. De megalkudott a reakcióval, feláldozta az elvet a politikai czélszerűségnek. Bezzeg vannak egyes elvei, melyekből mit sem enged; ilyen pl. az, hogy

Budapesten zsidó nem lehet rendes egyetemi tanár . . .

Most tehát úgy vagyunk Magyarországon, hogy a zsidó polgár egyenlő ugyan a keresztény polgárral, de a zsidó felekezet nem egyenlő a keresztény felekezetekkel.

A szégyen pirja száll arczomra, valahányszor arról hallok, hogy két magyar fél, kiknek egybekezelését a magyar törvény gátolja, osztrák polgárjogot szerez magának, hogy Ausztriában törvényes házasságot köthessen; szégyenkezem, nem mint zsidó, hanem mint magyar. . .

Oda jutottunk volna Magyarországon, az alkotmányos szabadság hazájában, hogy polgárai Ausztriába kénytelenek menni, mert annak törvényei szabadelvűebbek! Örökét állítunk fel a vasuti pályaházakban, hogy erőszakkal tartásuk vissza az országból kivándorolni akarókat, mert a magyar nemzetnek minden egyes emberére szüksége van, — és másfelől törvénnyel üzik ki a polgárokat a hazából! Ausztriában, hol a klerikalizmus mindenkor hatalmas volt, be lehetett hozni a zsidó felekezet viszonyosságát, és nálunk, hol mind a három országos párt szabadelvűnek vallja magát és egymással a szabadelvűségben versenyez, nálunk nem lehet ugyanazt behozni!

Az 1868: 53 t.-cz. által teremtett viszonyokon változtatni kell! Változtatni kell úgy a zsidóság becsülete, mint az egész társadalom szabadsága érdekében.

Mert az, hogy a keresztény felekezetekről zsidó hitre áttérni nem lehet, nem csak a zsidóság gyalázata, hanem egyuttal a közszabadság súlyos megsértése. Az áttérési tilalom első sorban a keresztény felekezetű polgárok szabad akaratának korlátolása, mert legyen bármily határozott akaratuk a zsidó hitre áttérni, a törvény meg nem engedi; ha mégis áttérnek, jogilag úgy tekintetnek, mintha még előbbi felekezetük kebelében volnának. Az áttérés tekintetében a törvény csak annyiba veszi a zsidó felekezetet, mint akár a — nazarénusokat. Pedig mi, bár nem vagyunk bevett felekezet, mint nagy elmésséggel és finom distinctióval bizonyítják közjogásaink, mégis »elismert« felekezetet képezünk. Köszönet az elismerésért, mely abban nyilvánul, hogy a zsidó felekezet területét mesterségesen elszigetelik a magyar társadalomtól, mert a területről csak kimenni szabad, oda belépni tilos.

E szégyenteljes helyzetből ki kell emelkednünk, és kiemelkedhetünk kétféle módon.

Az egyik az, hogy a törvényhozáshoz kérvénnyel fordulunk, kérve, hogy a zsidó felekezet is vétetnék be a bevett felekezetek sorába és reá is alkalmaztassanak a viszonyosság elvei.

A másik szerint követnök az utmutatást, melyet az 1868: 53 t. cz. nyujt, midőn kimondja, hogy intézkedései csak addig maradnak érvényben, »míg a vallásfelekezetek egyenjogúsága általános törvény által szabályoztatnék; azt kellene tehát a törvényhozástól kérnünk, hogy alkossa meg végre azt az általános törvényt, mely nemcsak a zsidóság sérelmeit szüntetné meg, de orvosolná vallásügyünk minden sebéit.

Ha ezt a második módot ragadjuk meg, úgy harczunk nem lesz pusztán a zsidóság harca önmagáért, hanem harcz az egyenlőség nagy eszméjéért, melyben velünk lesz minden liberális és demokrata elem. A zsidóság akkor követ helyes magatartást, ha különös érdekeit nagy, általános érdekek szolgálatába bocsátja, s megmutatja ez által, hogy különös érdekeinek kielégítését magasabb, egyetemes érdekek követelik. Ügyünk szorosán egybe van kapcsolva a liberalizmus és demokraczia ügyével, a ki e kettő diadaláért küzd, az megszerzi egyszersmind nekünk is a diadalt. Ezt a szoros összefüggést nem tudom eléggé a zsidóság figyelmébe ajánlani. Ha közülünk többen rövidlátóan nem is vették észre, annál inkább felismerték elleneink, kik minden országban a »zsidópárt« elnevezést sűtik a szabadelvű pártokra.

De bármily módot is alkalmazunk teljes egyenjogúságunk megszerzésére, küzdelmünk nem nyujthat kilátást a sikerre, a míg a mai szervezetlen és rendezetlen állapotban maradunk.

Sikeres harczot csak rendezett sereggel lehet folytatni, pedig a zsidó hívek seregei rendezetlenek. Van községi szervezetünk olyan, a milyen, de nincsen a községek közt semmi kapcsolás, nincs testület, mely jogositva volna az egész zsidóság képviselőjére, nincsen fej, mely hivatottan a zsidóság vezérének mondhatná magát. És hogy ez így van, annak már nem a társadalom, nem a kormány, hanem csupán a zsidóság tétlensége az oka. Nem kérünk azért hierarchiát a zsidó felekezetnek, mely ellentétben áll vallásunk szabad szellemével; a mit kérünk, az: a rend. Ha az orthodoxia makacsul vonakodik a közös szervezkedéstől, maradjon szervezetlenül; de az ő vonakodása nem lehet ok arra, hogy a többiek is szervezetlen állapotban maradjanak.

E szervezetlenség belső bajaink kuforrása, ez az a rész, melyen ellenségeink támadása reánk

tör. Emlékezzünk csak vissza a főrendiház reformálása alkalmával kifejlődött vitára; akkor a zsidó felekezet képviselőjével az ürügygel ejtették el, hogy a zsidóság szervezetlen és nincsen senki feljogosítva képviselőjére. 1885-ben történt ez és ma 1889-et írunk, de mindaddig nem tudtuk levonni a szemrehányásból a consequentiákat. »Saját kárán tanul a magyar!« — de a zsidó magyar, úgy látszik, még azon se akar tanulni.

Szervezkedjünk és meg fogjuk nyerni azt, minek ma csak a nevét birjuk: az autonomiát! A magyar állam nem fogja megtagadhatni autonóm szervezetünk jóváhagyását, mert ha ezt tenné, vétene saját életérdeke ellen. Hiszen a szervezett zsidóságban, mely magyarság tekintetében az ország felekezetei közt a második, a magyar állameszme új, bevehetetlen várta találna!

Az a szervezett testület, mely az egész zsidóságot minden egyházi és iskolai ügyében képviselné, a hazafiasság, vallásosság és műveltség forrása volna felekezetünk számára; magyar és művelt szellemmel árasztaná el a testület a legfélreesebb vidék zsidóságát is: ez volna az igazi »zsidó magyar közművelődési egyesület!« . . .

E, megvalljuk, nagy és nehéz munka keresztülvitele ajelen nemzedék feladata. Mert soha alkalmasabb idő nem volt reá, mint most. A magyar társadalom az antiszemitizmus betegségből végleg kigyógyult. Az az erős gyűlölet, mely néhány évvel ezelőtt a zsidók ellen dühöngött, a nagy betegség utolsó kitörése volt; hiszen régi tapasztalat, hogy a betegség végleges távozása előtt lép fel leghevesebben! Az antiszemitizmus vad jelszavai süket fülekre találnak, a megtisztult nemzet újra tiszta eszmékért hevül: a magyarságért és az alkotmányért! És látja azt, hogy a zsidók vele együtt éreznek, együtt lelkesülnek, együtt küzdenek! Lassan-lassan ébred ez benne a tudat, hogy igaztalanul vádolta a zsidóságot. E tudat gyümölcse lesz a zsidóság teljes egyenjogúsága. Csak karunkat kell kinyujtanunk a gyümölcs után, csak kérnünk kell és megkapjuk!

A jelen zsidó nemzedéké, mely művelt már és hazafias, a feladat. Övé a munka és — a dicsőség! . . .

(Várkonyi) Veiszfeld Vilmos.

Mint gyászol a magyar zsidóság.

Multheti számunkban közzétett 44 tudósításunk a fővárosi és a vidéki zsidó imaházakban tartott gyász-istentiszteletekről korántsem ölelik fel ezen loyális és megható nyilvánítások

teljes összegét. Lapunk jelen számából több kedvelt rovatunk és híreink nagy része rekedt ki, hogy helyet adhassunk a hozzánk érkezett ebbeli tudósításoknak. Ezeket azonban, bár kényszerítve voltunk majd-

nem minden erre vonatkozó levelet megrövidíteni, mégsem foglalhattuk össze mind eme számunkban és az utóbb érkezettek nagyobb részét félre kellett tennünk, hogy csak a jövő számunkban lásson napvilágot.

*

— Az „Egyenlőség” tudósításai. —

Arad. Ma, e hó 10-én a helybeli izr. templomban az elhunyt trónörökösért requiem tartatott. A közönség a templom minden zugát zsufolásig megtölté. A kar gyászdalt zengett, majd *Kohn D.* szépen előadott zsolnárénekei következtek. Ezután *Rosenberg* Sándor dr. főrabbi lépett a feketével bevont emelvényre. A jeles hitszónok a nála megszokott hatással, eszmékben gazdag, gyönyörű beszédben emelte ki az elhunyt királyfinak kiváló tulajdonait, Magyarországhoz való vonzalmát és szabadelvűségét minden válásfelekezet irányában. Végezetül áldást mondott a magas elhunyra és a királyi családra. A kar által előadott himnussal bezáródott a megható ünnepély. Arad városa *Salacz* kir. tanácsos, polgármester, *Urbányi* főkapitány, *Virág* főmérnök és *Parecz* tanácsos által volt képviselve hivatalosan. Katonatisztek is megjelentek.

Árokszállás. Az elhunyt trónörökösért az árokszállási izr. hitközség, *Schwarz* Simon gondnok rendezése mellett, gyász-isteniszteletet tartott, melyen *Wallasz Armin* rabbi eszmékben gazdag, lendületes szép beszédben emlékezett meg az országot ért nagy veszteségről.

Aszód. Február 11-én délelőtt 11 órakor a helybeli izr. templomban Rudolf trónörökös lelkiüdvéért ünnepélyes gyász isteniszteletet tartottak. A fekete gyászszal földiszitett és fényesen kivilágított imaházban megjelent a hitközség valamennyi tagja, a városi hatóság, a gymnasiumi tanári kar, a r. kath. és evang. lelkészek és a város valamint a környék közönségének színe-java. Bevezetésül a kántor énekelte a 16-ik zsolnárt, mire lőt. *Schreiber* József rabbi nagyhatású magyar gyászbeszédet tartott, melyben az elhunyt trónörökös kiváló tehetségét, a mélyen sujtott király végtelen fájalmát, uralkodói erényeit és népei mély, őszinte részvétét ecsetelte, annak végén isten áldását kérvén a királyi családra és a nemzetre. A szónoklat után a kántor az „El mólé rachamim” imát mondta el.

Bács-Bresztovác. A *bács-bresztováci* izraelita templomban f. hó 5-én d. u. 4 órakor, az ottani hitközségi elnök kezdeményezéséből, az elhunyt Rudolf trónörökös lelkiüdvéért, gyászistenisztelet tartatott, melyen *Schwarz* kántor a királyért való ima elmondása után az „El mólé rachamim” gyászimát énekelte, melynek végétével az ünnepélynek vége lett s a közönség mélyen meghatottan távozott. A gyászos szertartás alatt az üzletek zárva maradtak és a templom ormáról gyászlobogó lengett alá.

Baja. Hitközségünk templomában f. hó 12-én tartatott meg a rendkívül látogatott requiem. Az összes közhivatalok, intézetek és egyesületek testületileg jelentek meg. Dr. *Adler* Lipót főrabbi volt az ünnepi szónok, kinek tartalmas, ihletett beszéde mélyen meghatotta a résztvevő közönséget.

Békés-Gyulán f. hó 11-én a megdicsőült trónörökös lelkiüdvéért nagyszabású gyászistenisztelet tartatott. A feketére díszített és teljesen kivilágított templom zsufolásig tele volt. Megjelentek: *Beliczey* István főispán, Békésmegye tisztkara, élén *Jancsovics* Pál alispánnal, a honvéd tisztkar díszruhában, a helybeli összes hatóságok, a különböző felekezetek lelkészei és a város előkelői számosan, továbbá az izr. hitközség összes tagjai és nagy számú közönség. Dr. *Rosenberg* Sándor aradi főrabbi, tartott megragadó magyar beszédet, melyben megindító szavakkal ecsetelte a nagy veszteséget, mely trónörökösünk halálával a felséges uralkodó házat és az egész nemzetet érte. A gyászbeszédet szivvetható ima fejezte be, s azután *Kohn* Dávid aradi főkántor lélekemelő imarészeket és gyászszolnárt adott elő.

Békés-Csaba. A helybeli izraelita templomban ma (február 10) tartottunk Rudolf trónörökös halála alkalmából gyász-isteniszteletet. A templom maga is gyászt öltött ez ünnepélyre. A bejárat, az oltár, a csillárok, és a falak feketével voltak bevonva. A templom zsufolásig megtelt. Képviselve volt Csaba városának minden rendű és rangú polgára valláskülönbség nélkül. Jelen volt a 101-ik gyalogezred egész tisztkara díszruhában. Ott láttuk az egész szolgabírói, telekkönyvi, és járásbírói hivatalnokikart, a városi- és keresztény egyházi előjáróságot; számtalan előkelő polgárt és egyszerű földmivest. Szép ének után, melyet a helybeli kántor kórus kíséretével énekelt, *Kohn E. H.* főrabbi fájdalomtól áthatott, remek magyar emlékbeszédet tartott és sok szem könnyezett, midőn a boldogult trónörökös lelkét az Örökévaló oltalmába ajánlotta. A hatásos beszéd végétével újra felzendült a kar éneke s ezzel a gyászünnepély véget ért.

Bolyok. A helybeli orth. hitközség e hó 7-én a trónörökös halála alkalmából rendkívüli közgyűlést tartott. A jelen voltak állva hallgatták meg az elnök szomorú jelentését és elhatározták, hogy mély fájalmuknak jegyzőkönyvileg adnak kifejezést. Ezután a templomban ünnepies isteniszteletet tartottak, mely alkalommal *Katzburg* J. rabbi szép beszédben adott kifejezést az általános gyásznak.

Bonyhád. Folyó hó 7-én hitközségünk templomában fényes gyászistenisztelet folyt le, melynél nemcsak valamennyi közigazgatási hatóság és testület, hanem városunk és vidékének értelmisége is nagy számban képviselve volt. A fényesen kivilágított és gyászpompába borított templom alig fogadhatta be a résztvevőket. Rövid gyászdallal kezdődött az istenisztelet, s azután dr. *Reich* H. G. mondott szivvetható gyászbeszédet, mely a jelenlevőknek emlékezetében sokáig élni fog.

Csabrendek. Hitközségünk a trónörökös váratlan elhunytá felett érzett mély gyászának a f. hó 10-én d. u. végbement gyász-istenisztelettel méltó kifejezést adott. Ez alkalommal megjelentek a 16 fiók-község képviselői és összes honorationaink is, kik *Müller* Salamon ker. rabbi nemes hévvel előadott szép magyar gyászbeszédét meg-

illetődve hallgatták végig. Az ünnepély többi pontjait gyászdalok eléneklése képezte.

Debreczen. Az izr. hitközség nagy templomában az ország nagy halottjának lelki üdvéért f. hó 10-én d. e. requiem tartatott, a hívek tömeges részvéte mellett Bernfeld Jánás főrabbi megható imát mondott az elhunyt lelküdvéért, mi minden jelenlevő szemébe könnyet csalt. Majd Blumfeld Lipót kántor a teljes énekkar kísérete mellett gyászdalokat adott elő.

Dunaföldvár. A helybeli izr. hitközség által rendezett gyászistenizsziületen szokatlanul nagyszámú s válogatott közönség volt jelen. Nem hiányoztak a hatóságok legelőkelőbb tagjai sem, s az értelmiség valláskülönbőség nélkül képviselve volt. A hazafias szellemű, eszmékben gazdag gyászszónoklatot dr. Pinkusfeld Sámuel főrabbi tartotta, a közönség általános feszült figyelmétől kísérve.

Eger. Az egri izr. status-quo hitközség templomában folyó hó 13-án tartatott meg ő csász. és kir. fensége Rudolf trónörökös emlékére a gyász-istenizsziület, minden hitfelekezeti notabilitások rendkívüli érdeklődése mellett. Jelen voltak a megyei és városi kitűnőségek; a kir. törvényszék s járásbiróság képviselői; a 60. sz. cs. és kir. gyalogezred összes szolgálatmentes tisztjei, élükön az ezredessel; a hevesi honvédszászlóalj összes szolgálatmentes tisztjei, élükön a zászlóaljparancsnokkal és nagyszámú díszes közönség, — közöttük a feketébe öltözött előljárósági testület, élén dr. Schwarcz Dávid hitk. elnökkel. — Littauer Márk kántor bevezető éneke után a feketével bevont szószékre lépett főt. dr. Schwarcz Miksa rabbi, s egy minden ízében fenkölt szellemű, nagyhatású magyar gyászbeszédet tartott, mely a jelenvolt nagy közönség osztatlan tetszésében részesült. A kántornak szépen előadott záréneke fejezte be a megható ünnepélyt. Az isteni tisztelet rendezése körül Schwarcz Dávid elnökön kívül a hitk. gondnok Braun József, a disztítés körül pedig Barna Manó szereztek érdemeket.

Esztergom. Szt. István, Magyarország első királyának szülővárosában, Esztergomban, f. hó 12-én tartották meg a zsidó templomban feledhetetlen Rudolf trónörökösünkért a gyász-istenizsziületet. A gyönyörű új templom belsejének nagyobb része Sternfeld Rezső áldozatkészségéből fekete posztóval és csipkével volt bevonva. Az istenizsziület tíz órakor kezdődött a XVI. zsoltár eléneklésével; ezután ftdő. Dr. Weiss rabbi gyönyörű magyar szónoklatot tartott, a melyet egy szivreható ima zárt be. A nagy templom zsufolásig megtelt. Ott volt Esztergomnak színe-java. Első sorban említjük a tisztikart, mely 15 taggal, élükön az ezredessel, volt képviselve, továbbá a polgármester, a városi főkapitány, két szolgabíró és még több képviselő és hivatalnok.

Fegyvernek izr. hitközsége f. hó 10-én rendezett gyászünnepélyt. A kis község temploma zsufolásig tömve volt; részt vett a városi előljáróság küldöttsége és az egész intelligencia; több mint 200 ember volt jelen. Klein Hermann rabbi helyettes szivrehatóan adá elő a zsoltár 72. fejezetét Stein M. török-

szent-miklósi rabbi pedig nagyszabású magyar gyászbeszédet tartott.

Fehértemplom. Ma, e hó 10-én, a koronaörökös elhunytá alkalmából a helybeli izr. hitközség gyász-istenizsziületet rendezett, mely alkalmából a templom zsufolásig megtelt gyászoló közönséggel. Szidon dr. főrabbi eszmékben gazdag, szép szónoklatot tartott. A nagy halott lelki üdvéért szóló imával véget ért a gyász-istenizsziület.

Galgóc. A helybeli izr. templomban e hó 5-én d. u. 4 órakor a trónörökös emlékére gyászünnepély tartatott meg, következő programmal: 1. 3 zsoltár recitálása; 2. gyászkar; 3. Él mólé rachamim; 4. szónoklat; 5. könyörgés; 6. ima az uralkodóért. — A szónoklatot és a könyörgést ft. Rosenfeld József főrabbi, a program többi pontjait a főkántor végezte. A templom ez alkalmal gyászdiszt öltött és zsufolásig megtelt.

Gödöllő. A február hó 11-én nálunk végbement gyász-istenizsziület alkalmával rendkívül nagyszámú közönség jelenlétében dr. Kecskeméti Lipot, a budapesti rabbiképző intézet növendéke tartott gyászbeszédet, mely a jelenlevőket könnyekre fakasztotta.

Gyömörő. A gyömörői izr. hitközség a fenséges halott emlékére f. hó 11-én tartott gyász-istenizsziületet. Ez alkalmal Pollák Simon rabbi oly szivreható gyászbeszédet tartott, hogy a nagyszámmal egybegyűlt közönség könnyekig elérzékenyült. A megható ünnepély gyászének előadásával végződött.

Gyönk. A gyönki izr. orthodox hitközség imaházában f. hó 6-án délután 4 órakor Ő csász. és kir. Fensége Rudolf trónörökös elhalálozása alkalmából megható gyász-istenizsziület tartatott, melyre nemcsak a hitközség valamennyi tagja, hanem a községi hatóság testületileg, valamint a község értelmiségének más telekezeti tagjai is, majdnem teljes számban megjelentek. — A templom nagyobb része gyászszal volt disztitve és fényesen kivilágítva. — Fischer Imre hitközségi rabbinak a részvét legigazabb hangján tartott szónoklatát, melyben a korán elhunytak halhatatlan érdemeit és közös nagy veszteségünket ecsetelte, a mélyen megilletődött nagyszámú közönség végig állva hallgatta meg. — A gyászbeszéd után az „Él mólé rachamim“ imát ugyancsak nevezett rabbi, utána pedig a „Hannószén tesuó lámlochim“ könyörgést a hitközség kántora mondotta el.

Gyulafehérvár. A helybeli izr. hitközségben Rudolf trónörökös elhunytá alkalmából, a gyász-istenizsziület folyó hó 10-én délelött 11 órakor tartatott meg. A templom mély gyászszal volt bevonva, s azt zsufolásig megtöltötte a nagy közönség. Megjelent a többek közt a városi hatóság, Novák kir. tanácsos, polgármester vezetése alatt az egész tiszti kar, Dr. Mohai orsz. képviselő stb. Három zsoltár eléneklése után, Weiss Kálmán hitközségi főrabbi lépett a szószékre és megható gyászbeszédet tartott magyar nyelven. Beszédének alapját képezték Ámosz profétának Josijáhu király halálára mondott szavai. Áhítatos ima királyunk hosszu életeért és az „Él mólé rachamim“ ima eléneklése fejezte be az istenizsziületet.

Hátszeg. Ő fensége Rudolt trónörökös elhunya alkalmából a hátszegi izr. templomban f. hó 7-én d. e. 10 órakor ünnepélyes gyászistenizsziélet ment végbe. Ez alkalommal Frisch Ede rabbihelyettes mondott könynyekig megható, tartalmas gyászbeszédet. Az ünnepélyen a lakosság színe-java, valláskülönbség nélkül jelen volt.

Heves. A hevesi izr. templomban f. hó 10-én d. e. 10 órakor az oly korán elhunyt trónörökös Rudolf ő fensége lelki üdvéért fényes gyász istenizsziélet tartatott. A nagy templom, mely feketébe volt vonva, zsufolásig megtelt a vallásfelekezeti különbség nélkül jelen volt közönséggel. Ott voltak: Az izr. hitközség előljárósága, az izr. iskolaszék tagjai, élükön Dr. Füzessy József elnökkel, az izr. tanítótestület, az izr. ifjuság, a szolgabírói, járásbírói, adóhivatal és pénzügyéri hivatal tisztviselői, a városi hatóság tagjai élükön Fülöp Isván főjegyzővel stb. . . Az ünnepély „Ha az isten kedvesinket“ című és Friedman Mór főkántortól szerzett gyászdallal kezdődött melyet a templomi énekkar sikerülten adott elő. Ezután főtisztelendő Elfer Jakab főrabbi tartott remek magyar beszédet, mely igen mély hatást gyakorolt a jelenlévőkre.

Igló. Az iglói izr. hitközség f. h. 5-én d. u. 4 órakor Rudolf trónörökös kimulta alkalmából gyász istenizsziéletet tartott, melynél a hitközség majdnem minder. egyes tagja jelen volt, daczára annak hogy tekintettel a templomi helyiség szűk voltára, külön meghívók nem küldettek. Az isteni tisztelet Löwy Mór igazgató tanító szivreható gyászbeszédével kezdődött. Ezt követte az „Él mólé rachamim“ elmondása, melylyel az áhítatosság berekeszterétt. Az istenizsziélet alatt a zsidó kereskedők üzletei zárva voltak.

Jánosháza. Az elhunyt fenséges trónörökös temetésének órájában községünk megható gyász-istenizsziéletet tartott. Ez alkalommal Reichenfeld főrabbi emlékezett meg hosszabb, szépen kidolgozott és előadott gyászbeszédben a megdicsőültnek számos erényeiről. Ő fensége és a királyi család jóléteért mondott ima képezte az ünnepély befejező pontját.

Kaba. A zsinagógában f. hó 6-án lefolyt gyász-ünnepélyen Rosenfeld Ignác rabbi tartott gyászbeszédet, melyet a nagyszámu közönség mély megilletődéssel hallgatott. A temetés napján minden üzlet zárva volt.

Kalocsa. A helybeli izr. hitközség is leróttá a kegyelet adóját az elhunyt fenséges trónörökös iránt. A nagyszámu közönség jelenlétében tartott gyászistenizsziéleten Wolf S. ker. rabbi ecsetelte meghatóan a megrázó esemény horderejét és mindnyájunk mély fájdalmát.

Kaposvár. Kaposvárott f. hó. 5-én Rudolf trónörökös temetésének napján, mind a három felekezet templomaiban gyász istenizsziélet tartatott. Pontban tíz és fél órakor jelentek meg a feketével bevont izr. templomban Tallán Béla főispán vezetése alatt a megyei és városi hatóság összes tagjai és a katonaság tiszti kara. A gyönyörű és tágas templom minden zuga zsufolásig megtelt. A Friedman féle „Ha az Isten“ gyászdal és az „Adonai moh odom“ eléneklése után Dr. Herzog Manó

főrabbi rendkívül megható, tartalom és forma tekintetében egyaránt sikerült gyászbeszédet mondott. Ezután Heller József, főkántor az „Él mólé rachamim“ imát adta elő, szépen csengő tenorhangján és záradékul egy saját szerzeményü héber dalt adatott elő az énekkar által.

Karczagon igen nagy és diszes közönség előtt f. hó 5-én délután 4 órakor főt. Schück Salamon ker. főrabbi tartott nagyszabásu emlékbiszédet, melyet — mint hírlík — a hitk. előljáróság a nyilvánosságra akar hozni.

Kecskemét. Az elhunyt trónörökösért itt megtartott gyász-istenizsziéleten óriási közönség vett részt, melyben képviselve volt városunk és környékünk lakosságának színe-java. Az ünnepély fénypontját dr. Perls Ármin főrabbi szivig ható, remek magyar gyászbeszéde képezte, mely a jelenvoltakra teledhetlen benyomást gyakorolt. Záradékul megható ima mondatott el a boldogultnak lelki üdvéért és a királyi család jóléteért.

Kisbér. A kisbéri zsidó hitközség f. hó 12-én tartott gyászistenizsziéletet a boldogult Rudolf trónörökös lelki üdvéért. A fényesen kivilágított és feketével diszített templom zsufolásig meg volt telve. A helyben állomásozó méntelep zsidó vallásu katonái teljes diszben jelentek meg. A gyászos szertartáson az iskolás gyermekek kara zsolttárokát énekelt.

Kisvárdá. A kisvárdai izr. hitközség folyó hó 10 d. e. 10 órakor tartott a trónörökös lelkiüdvéért gyász-istenizsziéletet, melyen Grünfeld Mór főrabbi mondott szép, eszmékben gazdag gyászbeszédet.

Kolozsvárott. A kongressusi zsidó hitközség templomában f. hó 6-án délután négy órakor gyász-istenizsziélet tartatott Rudolf trónörökös emlékére. A templom belső része egészen feketével volt bevonna, a padosok közét is fekete szőnyegek borították be. Az istenizsziéletre a templom zsufolásig telt meg közönséggel, melynek jórésze feketébe öltözött; a karzatokat a nők foglalták el. A közönségben a más felekezetbeliek is szép számmal voltak képviselve. Dr. Klein Jakab rabbi magyar nyelven szép gyászbeszédet mondott, mely a közönséget mélyen meghatotta. Az istenizsziéletnek 5 órakor volt vége.

Komárom. Mindnyájunknak sokáig élénk emlékezetében fog élni a trónörökös ő fensége nek gyászos elhunya alkalmából f. hó 11-én hitközségünk templomában megtartott gyászistenizsziélet. A résztvevők közül kiemeljük: A Jäger alezredessel élén megjelent tisztikart, Zuber főispánt, Szombathelyi alispánt, Kárthy főjegyzőt, a bírói és közigazgatási hatóságok hivatalnokait, a tanítótestületeket stb. A gyászbeszédet dr. Schnitzer főrabbi tartotta magyar nyelven, s vele könnyekig elérzékenyítette a nagyszámu jelenvolt közönséget.

Kőszeg. A nagy csapás fölött érzett fájdalmának a helybeli izr. hitközség is kifejezést adott gyászistenizsziélet rendezése által. Miután Bruck főkántor néhány zsolttárt adott elő, Richter főrabbi meleghangu, hatásos gyász-

beszédet tartott. Az ünnepélyen a város összes intelligenciája részt vett.

Kunfélegyháza. Városuknak kongressusi alapon álló izr. hitközsége f. hó 10-én délután rendezett lélekemelő gyászünnepélyt az elhunyt trónörökös emlékére. Képviselve voltak az ünnepélyen: a város előljárósága, az összes helybeli egyletek, az itt állomásozó katonaság, az összes politikai hatóságok és az iskolák. A feketével bevont templomnak kiváló ékességét képezte az elhunyt trónörökösnek az oltárra és a frigyszekrényre függesztett, gyászfátyollal borított nagy képe. Az istenitiszteletet *Berkovits M.* kántor a 4. zsoltár eléneklésével kezdte meg, mire *Silberstein S.* rabbihelyettes tartott szép magyar gyászbeszédet.

Liptó-Szent-Miklós. Folyó hó 7-én hitközségünk szép templomában ünnepélyes gyász-istenitiszteletet tartottunk a boldogult trónörökös emlékére. A jelenlevők közt a birói és közigazgatási hatóságok fejei is ott voltak. Az emelkedett szellemű gyászbeszéd *Singer Vilmos* főrabbit dicséri.

Losonc. Rudolf trónörökös ő fensége lelkiüdvéért f. hó 10-én d. e. az izr. templomban ünnepélyes gyászisteni tisztelet folyt le, melyen a város lakosságának legelőkelőbbjei, valláskülönbség nélkül jelen voltak. A katonaságot több magasabbrangu tiszt képviselte küldöttségileg. Az istenitiszteletet az énekkar által előadott gyászima nyitotta meg, majd *Rosenthal Tóbiás* rabbi tartott nagyhatású magyar gyászszónoklatot. A beszéd végeztével a szónok a feketével bevont frigyszekrény mellől megható imát mondott a mélyen sujtott királyi családjáért, Végül a kar alkalmi zsoltárt adott elő.

Lugos A helybeli izr. hitközség az ország gyászában való mély részvétét megható gyászistenitisztelettel tolmácsolta, melyen a közigazgatási és birói hatóságok fejei, élükön a főispánnal, valamint a katonai tisztikar is megjelent. Gyászbeszédet *Weisz Salamon* főrabbi tartott, lelke mélyéig megrendítvén feledhetlen emlékü szavaival a résztvett közönséget.

Mezőtur. A gyászistenitiszteleten, melyet a helybeli izr. imaházban e hó 9-én a trónörökös lelkiüdvéért tartottak, a hitközség összes tagjai részt vettek. *Goldberger* rabbi tartalmas gyászbeszéde és *Czobel* kántor gyászénekei mélyen meghatóttak mindenkit.

Mindszent. A mindszei zsidó templomban folyó hó 5-én ment végbe az elhunyt trónörökös emlékére rendezett gyász-istenitisztelet, melyen dr. *Wiener Márk* rabbi igen sikerült, mélyen megható gyászbeszédet és imát mondott.

Miskolcz. *Rudolf* trónörökös elhunyt alkalmából február 10-én délelőtt 11 órakor ünnepélyes gyászistenitisztelet tartatott az új izr. imaházban. Megjelentek mindenekelőtt az ezen alkalmra meghívott vendégek, nevezetesen: a helyben állomásozó katonaság képviselőiben az altábornagy, a tábornok, a huszárság valamennyi magasabb rangú tisztje, mindannyian díszegyenruhában; a kir. törvényszék, járásbiróság, adófelügyelőség, a kereske-

delmi- s iparkamara, az ügyészség, a minorita-rend, az orvos és gyógyszerészegylet, az ügyvédi kamara tagjai, a ref. főgymnasium és a r. kath. gymnásium tanári testülete stb. A gyönyörű, fényárban uszó templom impozáns látványt nyújtott. Pontban 11 órakor a karzatról elhangzott a kitűnő templomi énekkar által előadott „Ma tóvu“, mely után *Friedwald* kántor a kar segédletével az almemoron, az e napra szerzett megható gyászdalt zengte el. *Rosenfeld M.* főrabbi a szószékre lépve, szebbnél-szebb gondolatokban bővelkedő, lendületeljes beszédben méltatta a dicső elhunyt fennkölt gondolkodásmódját, magasröptű szellemét, nemes jellemét és kiváló tudományosságát. Végül ajtatos imát mondott a megdicsőült lelki üdvéért és a király jólétéért. A megállapított program következő pontja volt a halotti csend közepette recitált, „Él molé rachamim“, végül egy zsoltárt énekelt a kar, és „Ha az Isten kedvesinket éltökből kiszólítja“ bus dalmának elhangzásával csendben, mélyen megható távozott a nagyszámu közönség. A megható ünnepély tapintatos rendezéseért a főelismerés a hitközség nagyérdemű elnökét, *Grünfeld* Ödönt illeti.

Monor. A monori izr. hitközség folyó hó 5-én d. u. 4 órakor nyilvános gyászistenitiszteletet tartott, melyen nemcsak az izr. hitközségnek minden tagja, hanem a más felekezetek színe-java is, és ezek közt a monori (kath.) temetkezési egylet, testületileg megjelent. A feketével bevont sulchan előtt *Weil* kántor mondotta el az „Él molé rachamim“ imát az elhunyt trónörökösért és azután *Kohn Mihály* rabbi tartott átgondolt és szivreható magyar szónoklatot és imát, melyek hallatára szem nem maradt szárazon.

Mohács. Szeretett trónörökösünk bekövetkezett elhalálzásának szomorú hírére, a helybeli izr. hitközség legmélyebb tájaldmát, részvétét és hű ragaszkodását a felséges uralkodóház iránt táviratilag kifejezte a m. k. miniszterelnökség útján. A templom homlokzatán és az iskolaépület ormán a gyászlógó kitűzetett. A drága halott emlékére f. hó 10-én ünnepélyes gyászistenitiszteletet tartottak, egyszerű, de valóban megható módon, nagy számu zsidó és más hitfelekezetbeli közönség részvéte mellett.

Nagy-Abony. A nagy-abonyi zsidó hitközség is tartott f. hó 7-én látogatott gyász-istenitiszteletet az elhunyt trónörökösért, kinek emlékére a hitközség kedvelt fiatal rabbija, dr. *Vajda Béla* lendületes, megkapó részletekben bővelkedő beszédet tartott.

Nagy-Becskerek. E hó 11-én az izr. templomban a trónörökösért gyászünnepély tartatott, a megyei és városi hatóságok, a közös hadseregbeli és honvédségi tisztikar s a gyászoló közönség óriási részvéte mellett. Az egész ünnepélynek igazán megható, impozáns színezete volt. *Schorr Hermann* főkántor vezetése mellett az énekkar nagy präcizitással több gyászdalt adott elő. Erre *Klein M.* dr. főrabbi lépett a szószékre és egy, ugy tartalomban, valamint formában remek, minden jelenlevőt mélyen megindító gyászbeszédben emlékezett meg a nagy

halottnak kiváló szellemi tudományairól, ecsetelve a vesztését, mely Ausztria-Magyarországot érte.

Nagy-Károly. A nagy-károlyi izr. status quo hitközség f. hó 7-én tartott ünnepélyes gyász-istenitiszteletet az elhunyt trónörökösért, mely alkalommal *Perls M.* az ősz főrabbi bensőségteljes, megható gyászbeszédben emlékezett meg a feledhetlen halotról.

Nagy-Salló. A helybeli zsidó hitközség folyó hó 12-én szentelt szépen sikerült gyászünnepet az elhunyt Rudolf trónörökös ő fensége emlékének. A vidékről is nagy számmal egybegyűlt közönség teljesen megtöltötte a templomot és mély megilletődéssel hallgatta *Jungreis Pál* főrabbi lendületes, megkapó fordulatokban gazdag, magyar gyászbeszédét.

Nagyszombat. A nagyszombati izr. statusquo hitközség f. hó 10-én d. u. 4 órakor a kimúlt trónörökös emlékére gyászistentiszteletet rendezett. A zsinagóga zsufolásig megtelt. Az ünnepélyt a 74 éves ősz rabbi, főtisztelendő *Szidon Simon* megható gyászbeszédrel nyitotta meg, melynek alap gondolata Amos proféta S. C. 9. 10. verse volt. A gyászbeszéd után *Eibenschütz* Alajos főkántor és karszemélyzete énekelt megindító gyásznékeket. Végre az iskolai tanulók énekelték egy magyar alkalmi gyászdalt *Ehrenthal Mór* tanító vezetése alatt.

Nagy Szent-Miklós. Az itteni izr. hitközség folyó hó 10-én tartott requiemet az elhunyt fenséges trónörökös emlékére. A fényesen kivilágított és feketével ékített templomban a városi és közigazgatási hatóságok legkiválóbb tagjai jelentek meg, élükön *Buocz János* főszolgabíróval. *Vogel Náthán* kerületi rabbi kiválóan sikerült, megható magyar gyászbeszédet tartott, mire gyászkarének következett s ezzel az ünnepély véget ért.

Nagy-Surány. Az e hó 7-én tartott gyászistentiszteleten, az izr. imaházban *Plaut Fülöp* szónokolt nagy hatással, a több százra menő hallgatóság előtt.

Nagyvárad. A nagyvárad-i izraelita orthodox hitközség Istenben boldogult Rudolf trónörökös lelki üdvéért február hó 10-én fényes gyászistentiszteletet tartott. A nagy templom, mely nagyrészt feketével volt díszítve, zsufolásig telt meg gyászolókkal, úgy hogy a kitűzött időben — délután 4 órakor — érkezők mind be sem fértek. A program, mely nyomtatva lett kiosztva, következő pontokból állott: 1. Mincha. 2. 16. zsoltár. 3. Gyászbeszéd. 4. Alapító oklevél kihirdetése. 5. El mole ráchámim. A főkántor által gyönyörűen előadott zsoltár eléneklése után siri csönd közepette *Fuchs Mór* főrabbi gyönyörű szavakban adott kifejezést azon roppant veszteségnek, mely felséges királyunkat és vele együtt felekezeti különbség nélkül hatalmas monarchiájának összes népeit érte. A gyászbeszéd után, mely gyönyörű nyelvezete, tartalma és hazafias szellemére nézve egyaránt kitért, *Friedländer dr.* hitközségi jegyző felolvasta a hitközség által Rudolf trónörökös emlékének szentelt alapítvány oklevelét, melynek értelmében (a rabbinatus és hitközségi elöljáróság utódaira is) örök időkre kötelezőleg kimondatik: 1. hogy néhai Rudolf trónörökös halálózása napján évenként gyászistentisztelet tartassék, 2. hogy a hitközség által alapítványként letett 1000 frtnyi összeg

kamataiból évenként egy-egy elemi és polgári iskolai növendék segélyeztessék. A gyászistentisztelet, melyen a város főbb hatóságai, a katonaság és a hitközségi elemi és polgári iskola növendékei is részt vettek, az »El-mole rachimim« eléneklésével ért véget.

Námészto. Szokatlan nagyszámú közönség jelenlétében folyt le nálunk f. hó 10-én az elhunyt trónörökös emlékére rendezett gyász-istenitisztelet. A közönség soráiban az összes hatóságok és testületek képviselve voltak. *Duschinsky B.* főrabbi átgondolt és könyekig megható gyászbeszédet szentelt az elhunyt emlékének, melynek maradandó becsét kölcsönöznek eddigi nemes tevékenységének eredményei.

Nyitra. A nyitrai orth. izr. hitközség képviselő testületének határozatából, az ottani hitközség által rendezett gyászünnepeken, magyar szónoklat tartására Dr. *Perls Armin* kecskeméti főrabbi kéretett fel. A nagy kiterjedésű templomba, a gyász ünnepély alkalmából csak válogatott közönség volt bocsátható, mert a jelentkezők annyian voltak, hogy háromszor akkora hely sem fogadhatta volna mind be őket. Jelen voltak: A megyei tisztviselők küldöttsége, a városi tisztviselők testületileg, a honvédség egész tisztikara teljes díszben, a kegyesrendi főgymnasium igazgatója és több tanára, több róm. kath. lelkész, a hitközség színe-java olyan számban, hogy ember ember hátán állott. A templom fényesen volt kivilágítva, gazdagon gyászba borítva. Először is néhány zsoltárt énekelt a kántor. Ezután a szószékre lépett Dr. *Perls* és könnyekig elérzékenyítő, költői szépségekben gazdag gyászbeszédet tartott, a melyet a nagy közönség minden tagja mély megindulással hallgatott végig.

Ó-Gyalla. A Rudolf trónörökös emlékére tartott megható gyászünnepe f. hó 10-én d. e. nagyszámú, válogatott közönség jelenlétében folyt le. Az ünnepélyen többek közt, *Ditz L.* őrnagygyal élén, a helyben állomásozó tisztikar, valamint több közigazgatási hatóság és honoratior részt vett. *Deutsch Ignác* főrabbi ez alkalmából jeles, mélyen átérzett gyászszónoklatot tartott.

Pécs. A pécsi izraelita hitközség f. hó 15-én gyászistentiszteletet tartott Rudolf trónörökös lelki üdvéért. A szentély, szószék s a karzatok földig gyászban voltak. A gyásznének után dr. *Bárány József*, a budapesti izr. iskolák tanfelügyelője mondott gyönyörű beszédet. Az istentiszteletet a főkántor megható gyásznéke fejezte be. Jelen voltak: *Kardos* főispán és *Aidinger* polgármester vezetése alatt a megyei és városi tisztikar s az összes testületek főnökeikkel együtt, a honvédség és a hadsereg tiszti kara teljes díszben és akkora válogatott közönség, hogy a nagy zsinagóga alig bírta magába fogadni. A karzatokat az előkelő női közönség a zsufolásig megtöltötte.

Ráczeve. Hitközségünk templomában f. hó 7-én D. u. 3 órakor vette kezdetét a megható gyászünnepe nagyszámú közönség jelenlétében. Gyászfátyol borítá a frigyládát, a gyertyatartókat és a függő lámpákat. Bevezetésül a zsoltárkönyv 22. szolozsmáját adta elő *Bank Illés* kántor. Míjd a bpesti rabbiképző intézetnek e czéliből meghívott hallgatója, Dr. *Kolbach Bertalan*, kiindulva Jerem. 9. fej 9 verséből, jellemezte azon mély fájdalmat,

mely szeretett hazánkat és a hazai zsidóságot érte. Végül a kántor adta elő az „Isten ki kegyben áradozol“ kezdetű szép gyászéneket.

Rozsnyó. A megdicsőült Rudolf trónörökös gyászos elhunytá alkalmából Rozsnyó város zsidó lakossága gyász isteni-tiszteletre gyűlt össze. A zsufozásig megtelt templom feketével volt borítva s teljesen kivilágítva. A gyászszertartás a 16, 17, 49, 91. Zsoltár fejez. eléneklésével kezdődött, azután ker. rabbink, Lemberger Lipót megható gyászbeszédben dicsőíté az elhunyt emlékét. Mire szivreható imát mondott az elhunyt lelki üdveért, a felséges uralkodó párért, a fenséges özvegyért és árváért.

Sárbogárd. A sárbogárdi izr. hitközség templomában f. hó 7-én délután 4 órakor Löwy Ignác hitközségi rabbi Rezső trónörökös lelki üdveért requiemet tartott, az összes sárbogárdi intelligencia s a környékbeli izr. hitközségek képviselői jelenlétében. Az ima-asztalok, szent szekrény és szószék fekete posztóval volt bevonva, a bejáratnál pedig két gyászlobogó lengett. A megható ünnepélyt az iskolás gyermekek gyászéneke nyitotta meg, majd Löwy Ignác rabbi tartotta meg könnyekre indító, remek gyászbeszédét, végül szép imát mondott az elhunyt trónörökös lelki üdveért, s Isten áldását kérte a királyi családra. Utána az izr. hitközség egyik tanítója mondott rövid gyászszónoklatot, majd a hitközségi kántor által segédlettel előadott megható gyászdal következett, mire a gyász-istenitisztelet véget ért.

Székesfehérvár. A székesfehérvári haladópartí izr. hitközség fényes gyászistenitisztelettel rózta le a kegyelet adóját a boldogult trónörökös emléke iránt. A gyászpompával ékített templomot nagyszámu előkelő közönség töltötte meg. Többek közt ott voltak: Czirák Béla gróf, főispán, a megyei küldöttség tagjainak élén, Jelentsik Vince tábornok a tisztikar élén, a városi képviselőtestület, Havranek József polgármester vezetése alatt, továbbá a törvényszék, ügyészség s egyéb közhivatalok tagjai. Szónokolt a nagyatádi rabbi Dr. Steinherz Jakab, átgondolt, illetteljes beszédet szentelvén az elhunyt emlékének.

Szenicz. A szeniczi izr. zsinagógában febr. 13-án d. u. 2 órakor Rudolf trónörökös emlékére gyászistenitisztelet ment végbe, melynél a polgári hatóságokon kívül a város értelmisége és a hitközség valamennyi tagja jelen volt. A templom fényesen ki volt világitva és feketén redőzve. Az istentiszteletet Mandl Simon egy zsoltárnak eléneklésével kezdte meg. Ezután Marmorstein Lipót főrabbi könnyekig megható gyászbeszédet tartott, melyben a fenséges elhunyt érdemeit méltatta, majd ugyanő magyar imát mondott a királyi ház jóléteért. Az iskolás gyermekek gyászéneke fejezte be a lélekemelő ünnepélyt.

Szigetvár. A szigetvári izr. templomban, a trónörökös lelkiüdveért megható gyászistentisztelet folyt le, melyen jelen voltak az izr. hitközség tagjai majdnem teljes számban, tüzoltók, a közhivatalok főnökei, a keresztény lakosság közül igen sokan és az izr. népiskola növendékei élükön tanítóikkal. A női karzatok is zsufozásig megteltek. Az istentiszteletet Levin Dávid főkántor vé-

gezte, az énekkart, mely a felső osztály tanulóiból állott Oesterreicher Adolf tanító vezette. A nevezett egyszersmind ihletteljes magyar gyászimát mondott. Az ünnepélyen résztvettek meg illetődve hagyták el az imaházat.

Tapolcza. A tapolczai izr. hitközség zsinagógájában a boldogult trónörökösért tartott gyász-istenitisztelet alkalmával dr. Rosenstein Mór ker. rabbi tartott megható gyászszónoklatot a felekezeti különbség nélkül nagyszámban megjelent gyászoló közönség előtt.

Temesvár. Rudolf trónörökös ö cs. és kir. Fensége elhunytá alkalmából, a temesvári izr. hitközség belvárosi templomában f. hó 11-én délelőtti 11 órakor ünnepélyes gyászistenitisztelet tartatott, mely alkalommal a nagy — egészen gyászszal bevont és gyászkeretű czime-rekkel ékített — templom zsufozásig telt meg a legdiszesebb és legegőkelőbb, nagyrészt gyászba öltözött, közönséggel. Az első padokban egyfelől a helybeli összes hatóságok és testületek képviselői, másfelől pedig a cs. kir. 7-ik hadtestparancsnokság tisztikara, élén Habiger tábornokkal — foglaltak helyet. Egy héber szövegű gyászkarének (Adonai moh odom), és Löwenherz Ede főkántor által előadott zsoltár után, dr. Löwy Mór főrabbi ur lépett a szószékre és nagyhatásu remek gyászbeszédet és imát mondott. Ezután a kitűnő templomi énekkar által, melyben ez alkalommal a helybeli zenekedvelő egyesület számos tagja is közreműködött, Neubauer Vilmos karnagy vezetése alatt, Kiss Józsefnek „Óh örök irtalomnak atyja“ című gyönyörű gyászkaréneke adatott elő, melyet a nevezett karnagy zenésített meg. Ezután következett a héber lelkiüdvérti ima (menucho nechono), melynek végeztével a főrabbi ur a szószékről lelépve, szivreható ima mellett meggyújtotta a halotti méceset, mely a községi képviselőtestület határozata folytán, egy egész éven át fog a zsinagógában égni.

Temesvár-Gyárvaros. A gyárvarosi statusquo hitközség templomában f. hó 10-én d. u. 5 órakor ö fensége Rudolf trónörökös lelki üdveért gyászistenitisztelet tartatott. A templom fekete gyászszal volt diszitve és zsufozásig megtelt a gyászoló közönséggel. Az istentiszteletet Sonntag főkántor teljes énekkar kísérete mellett nyitotta meg, mire Grünhut Lázár rabbi magyar nyelven és mélyen meghatóan ecsetelte mindnyájunk gyászár. Az „Él mólé ráchámim“ ima tejezte be az istentiszteletet, melyről a nagy számu közönség könnyezve távozott el.

Tétény. A tétényi izr. hitközség Spitzer Jakab hitközségi elnök buzgó kezdeményezése folytán folyó hó 11-én d. e. ünnepélyes gyászistenitisztelettel adózott az elhunyt trónörökös emlékének. A templom ez alkalomra a gyász színével izlésesen felékített, s nagyszámu ájtatos közönséget fogadott be, melynek soraiban ott volt a keresztény értelmiség több tagja is. A 16. zsoltár eléneklése után Ungar Rudolf rabbi szépen sikerült alkalmi beszédet tartott, mely minden jelenlevőt elérzékenyített. Az uralkodóháért mondott ima és az „Él mólé ráchámim“ eléneklése fejezték be méltón a lélekemelő ünnepélyt.

Topolya. A helybeli izr. templomban e hó 7-én Rudolf trónörökösért ünnepélyes istentiszteletet tartottak,

melyen az egész hitközség, az ifjuság a tanítók vezetése alatt, továbbá a helybeli hatóságok vezetői is rang és valláskülönbség nélkül, megjelentek. A templom gyászszint öltött és a trónörökös arczképével volt felékesítve. Az ünnepélyt *Goldstein* kántor imája nyitotta meg, majd *Goldfahn* Henrik dr. főrabbi nagyhatású magyar beszédet tartott.

Uj-Pest. Az országos gyászban hitközségünk is osztozván, az elhunyt trónörökös lelkiüdvéért gyászisteniszteletet tartott. Megjelentek a nagyszámú hitközségi tagokon kívül, a polgári hatóságok képviselői is. *Schwarz* S. L. rabbi szépen kidolgozott magyar gyászbeszéddel érzékenyítette el a megjelent közönséget. *Weisz* kántor pedig megható gyászdalokat bensőségteljesen adott elő.

Vác. A status-quo hitközség Rezső trónörökös lelki üdvéért e hó 10-én gyász-isteniszteletet tartott. A templom ez alkalomból fekete szint öltött. Az ájtatos közönség megtöltte annak minden zugát. *Ullmann* Frigyes főrabbi szívhez szóló, hatásos beszédben emlékezett meg a szomorú eseményről, mely a hiveket az alkalommal egybegyűjté. Az ünnepélyt az *Eisenberg* Károly főkántor ügyes vezetése mellett előadott szép karénekek zárták be.

Vág-Szered. A helybeli zsidó templomban e hó 10-én a trónörökös lelki üdvéért gyász-istenisztelet folyt le, melyen az egész város lakossága, rang- és felekezeti különbség nélkül részt vett. A város előljárósága, az izr. nép- és polgári iskola tanítói és az ifjuság gyászzászlóval testületileg jelentek meg. Az ünnepély zsoltárok eléneklésével kezdődött, melyeket *Klein* főkántor adott elő szép präcizitással, azután a polgári iskola növendékei *Halász* tanár vezetése alatt gyászdalt zengtek, majd *Pscherhofer* M. főrabbi gyönyörű beszédben ecsetelte az általános gyászt és a lelki erőt, melylyel felséges királyunk a nagy csapást viseli. Szavait a királyi családra és a hazára mondott áldással zárta be.

Vágújhely. A vágújhelyi izr. templomban az elhunyt trónörökös temetése napján ment végbe az ünnepélyes gyász-istenisztelet. A ritka nagyszámmal megjelent közönségben képviselve volt minden politikai hatóság, a tanuló ifjuság és a tantestületek. *Weisse* főrabbi rendkívül hatásos gyászbeszédben méltatta az elhunyt kiváló érdemeit s végül meleghangú fohászt mondott a mélyen sujtott királyi család és hazánk jólétéért. Több zsoltár, énekkar kíséret mellett, fejezte be a szép gyászünnepélyt.

Versecz. A f. hó 3-án tartott hitközségi közgyűlés alkalmával a verseczi zsidó hitközség elnökének ajánlatára a nagy halott elhunytá felett érzett fájdalomnak jegyzőkönyvi megörökítése határozatba ment. Kedden este, nagyszámú közönség jelenlétében gyász-istenisztelet tartatott.

Vörösvár. A nagy csapás, mely az országot sujtotta, a vörösvári izr. hitközség hiveit is gyász-isteniszteletre gyűjtötte össze e hó 10-én. A zsoltárok eléneklése után *Baum* Jakab főrabbi emelkedett

szellemű gyászbeszédben adott a közérületnek kifejezést. A nagyszámú jelenvoltak megilletődve hallgatták a szép szónoklatot. A gyászünnepélyt a főrabbinak a hazára és királyi családra mondott áldása zárta be.

A fővárosban.

Ó-Buda. Rudolf. trónörökös ö cs. és kir. fensége gyászos elhunytának alkalmából az ó-budai izr. templomban ünnepélyes gyászistenisztelet ment végbe. Ez alkalomból a zsinagóga zsufolásig megtelt résztvevő közönséggel, melynek sűrű sorai közt ott láttuk az összes polgári hatóságok fejeit és nagyszámú hivatalnokait, *Blumenfeld* Mózes kántornak szépen előadott, megható gyászenekét követőleg Dr. *Klein* Gyula főrabbi szónokolt. A remek gyászbeszéd, mely külső hatására nézve is teljesen megfelelt céljainak, a közönséges gyászbeszédnek színvonalán messze tulemelkedett és általános, mély benyomást gyakorolt a könnyekig elérzékenyült közönségre. A kántornak szakavatottan előadott gyászenekével a maradandó emlékkü ünnepély befejezést nyert.

A dohány-utcza nagy templomban mult szombaton d. u. tartott rendkívül népes ifjusági istentiszteleten *Schön* Dávid hittanár emlékezett meg egy magvas, eszmékben gazdag beszédben a király és a haza nagy gyászáról. Kiindulva a heti szakasz ezen szavaiból: «A férfiú Mózes, a ki bennünket kivezetett Egyiptomból, nem tudjuk, mi történt vele» szép párhuzamot vont a nagy reményekre jogosító fiatal élet hirtelen kialvása és a köztáblák összetörte között, melyekről az Isten ujjaiával bevessett szentírás felénk ragyogott. A legenda szerint — végzé a szónok — a mint Mózes meggazdagodott az eltört köztáblák darabjaiból, ép így Rudolf emléke is drága kincsünk nekünk, melyet kegyelettel őrizünk. A királyért mondott megható imával végződött a lendületes beszéd.

A pesti zsidó nagy hitközség fiúváházában is tartatott ünnepélyes gyászistenisztelet, melyen *Osajági* Béla, az intézet érdemes igazgatója, megindító gyászbeszédet szentelt az elköltözött kedves halott feledhetlen emlékének.

A Talmud-Egylet templomában végbement gyász-istenisztelet az esteli ima elmondásával kezdődött, mire, ezen alkalomra illő zsoltár mondatott el. Majd *Suszmann* Szófer rabbi tartott a feketével bevont szószékről egy az ünnepély keretébe beleillő, szépen átgondolt emlékbeszédet s azután a rabbik kadis-imáját mondta el. Befejezésül a szertartásos lelki-üdvért mondatni szokott ima került sorra.

Mind eme hitközségek nyilvános gyűlésben jegyzőkönyvileg is adtak kifejezést gyászuknak a királyi házat és a birodalmat ért súlyos csapás fölött.

„Nemsokára megint itt leszek, de akkor nem magam, hanem a báró kíséretében jövök el.“ Ezekkel a szavakkal vált el tőlünk egy hónap előtt a jószágos öreg ur, miután egy napig itt tartózkodott, hogy a Hirsch Móricz báró által támogatott jótékony intézeteket megtekintse. Fájdalom! szavát be nem válthatja soha, nem tér vissza soha, nem látjuk őt többé soha; csak nagy művei maradtak itt, csak jószágát fogják élvezni tizezrekszázadokon át és áldani a nemes tények megalakotóját. *Veneziany* Edvardo, Hirsch Móricz bárónak főtitkára, tanácsadója, benső barátja, páratlan jótékonyosságának miveltezője rövid betegség után Párisban meghalt. »Gódól Hámáaszé jószér min hóószé«, azaz: nagyobb a tétető, mint a tevő, hangzik a talmud egy szentenciája és *Veneziany* máaszé, tétető volt a szó legszebb, legnemesebb és legigazibb értelmében. Hirsch báró jótékony kezét ő vezette és egyetlen fia halála után ő értette meg vele, hogy vigaszt, kárpótlást egyedül a jótékonyosság nyújthat a szülők megsebzett lelkének. *Veneziany* azonban nem pusztán a tanácsnál állapodott meg, cselekedett, működött, sőt a legnagyobb kellemetlenségeknek és nélkülözéseknek tette ki magát a segílyre szorultak érdekében. Már mint 70 éves aggastyán hónapokon át bejárta Muszkaország, később Galiczia és Bukovina városait és falvait, hogy megismerkedjék azok helyzetével, kiket a báró az ő tanácsára segíteni akart. Bejárta Törökországot és Palesztinát és örökké felejtetetlen marad, mit tett kiűzetésük alkalmából a szerencsétlen muszka zsidókért. Nagy terveket táplált — most már elárulhatjuk, — Magyarországra nézve. Szó volt róla, hogy Hirsch báró egy milliós alapítvánnyal 50 *népiskolát fog felállítani* az északi megyékben, hova természetesen a kereszténygyermeknek ép úgy járhatnak, mint a zsidók, a mi kimondhatatlan áldássá válhatott volna az egész országra nézve. Vajha, hogy *Veneziany* halála meg ne hiúsította legyen e nemes tervet! — *Veneziany*, ki nagy vagyon birtokában volt, a sajátjából is tekintélyes összegeket áldozott a jótékonyosság oltárán, és a mire a báró nem volt rávehető, ott bőkezűen a sajátjából adott. Hirsch báróval 25 évvel ezelőtt ismerkedett meg Szalonikiban, hol a török Rothschild, Alatini báró fainak volt a nevelője, és azóta Hirsch bárónak elválhatlan barátja. *Veneziany* olasz származású volt, de folyékonyan beszélt francziául, angolul és törökül is. Legyen áldott emléke, mely Izrael legnemesebbjei mellett fog tündökölni népünk történetében.

Zsidó mahdi.

Messze tájról, nagy kerülő utakon borongós és rég letűnt századok csapásaira emlékeztető hírek jutottak el hozzánk.

A yemeni zsidókat beláthatlan, szörnyű veszedelem fenyegeti.

Mahdíjuk támadt, mint az arabok hívják, *messias*, mint az ottani zsidók szólítják, ámitó, mint a józanok nevezik s minek — természetesen — mi is tartjuk.

A mohamedán országokban eddig fellépett zsidó álprófétákat a hatóság soh'sem nyomta el mindjárt fellépésükkor. Engedte a gonosz csirát fejlődni, és csak akkor, mikor már veszedelmes mérveket öltött a forrongás, látott hozzá elnyomatásához véres szigorral, kegyetlen pusztítással. A messias és pártja vagy elvérzett, vagy az iszlám védő szárnyai alá menekült, hol kegyelmet talál minden máshitü üldözött, vagy bűnös. — Valószínű, hogy a hatóság csak hanyagságból hagyja elharapódzni az ilyen őrjöngést, de nincs kizárva, hogy tervszerűen jár el így, hogy annál szörnyebben sujthassa a felszabadulás után epedő, mert kimondhatatlanul elnyomott zsidóságot, hogy annál többen keressenek aztán menedéket a biztos halál elől a próféta hitében. De legyen bármi a késedelmezés oka, bizonyos, hogy az eddig fellépett zsidó álmessiások még mindig rettenetes csapásává váltak a szerencsétlen népnek. — Ilyenné vált kiváltképen a tizenhetedik században fellépett Szabatai Zevi is és félő, hogy ilyené fog válni *Jussuf Abdallah* is, a yemeni zsidóság legújabb álprófétája.

Nem tudják, honnan jött, kié ő, és ki az övé; hirtelen felmerült, vakító szép arczzal, sudár alakkal; ajkairól szinmózként folyik a csábos szó; midras, misnah és gemarah, halacha, agada és kabbalah és a tudományok megannyi szakmáinak legmélyébe hatolt és magyarázza őket a szent nyelven, a korán nyelven, az állam nyelven (törökül), a szefardim (spanyolul) és más népek beszéde szerint. Hosszu selyem felöltője arannyal diszítve, turbánja nemeskövekkel behintve. Kisérete 50 ifjúból áll, kik készek halálba menni érte és kik vad lelkesedéssel hirdetik mesterrük tanait.

„*Jussuf Abdallah*“ ezt hirdetik, „David király sarja, ki eddig a nagy sivatagban böjtölés, ima és a titkos tudományokban való buvárkodással töltötte idejét, indittatva egy isteni szólam által, eljött hozzátok, hogy a fogság végét hirdesse nektek. Készüljete a felszabadulás nagy napjára, mely közel van

már és mely véget vet kinjaitoknak. Mint egykor Mózes által, Isten csodákat fog mivelni kiválasztottja, Jussuf Abdallah által, ki ki fog vezetni benneteket a nyomor emez országából az ősök földjére, mely viszszerenyi termékenységet és eredeti nagyságát.“*)

Fellépése után, 3 hónappal ezelőtt, a rabbik és zsidó tudósok legnagyobb része csalónak nyilvánította és üldözni kezdte, azóta azonban Jussuf Abdallah üldözöttségéből üldöző lett. Fejedelmi megjelenése, csábos szava, nagy tudománya és merész fellépése rabbikat is megingatott, de leginkább a véletlenek egy csodálatos összejátszása Jussuf Abdallah céljával egy csapással nyerte meg számára a yemeni zsidóság nagy részét.

Egy néhány rabbi ugyanis, utalva arra, hogy már hetek óta nyilvános processziókban esőért imádkoznak, felszólította az új messiást, mutassa meg csodatevő erejét és imádkozza le az oly régen nélkülözött vizet. Jussuf Abdallah kirendelte embereit a temetőbe. Magukkal vittek egy frígyládát és több tóraht; előre hét főembere haladt a sófár kürtjét fuvá, utánok eszróg és lulóvval ellátott hivek mentek, hangosan reczitálva a »Hósánnóh« imákat. A temetőbe érve. Jussuf Abdallah különféle hókusz-pókusz után, a vizek főangyalához kald nyelven hangosan bűvös beszédet intézett, meghagyva neki, a tetragrammatonban (4-betűs isteni név) rejlő hatalomnál fogva, mely előtte nem titok többé, hogy nyissa meg az égi vizek medenczéit, mert Isten már könyörült az ő népén.

Leirhatatlan volt a meglepetés és a hatás, midőn Jussuf Abdallah szavai után hirtelen szél támadt, mely fekete felhőket kergetett az égboltozatra, és míg a menet a városba visszaérkezett, már bokáig ért az utczákon a víz.

Sana város rabbija, az első egész Jemenben, Chacham Mari Suleiman Al Korah ünnepélyesen átkot is hirdetett már a vakmerő csalóra, tették ezt más chachamok is, de a nép és a rabbiknak egy része hisz és bizik az új messiásban. A templomokban imákat mondanak érte, egész községek rendelkezésére bocsájtották vagyonukat és karukat, hiszen dusan megjutalmazza majd őket a zsidó király, ki már fejedelmi pecsétet is készítettett magának.

A józanabbak a nevezett sanai chacham basival élükön a jeruzsalemi rabbikhoz fordultak ta-

nácsért, ezek meg az európai befolyásos férfiakat kérték fel, siessenek lépéseket tenni a portánál, hogy vessen véget a veszedelmes szédelő üzelmeinek, mielőtt felségsértő tényekre ragadná a tudatlan tömeget, mi végzetessé válhatnék az egész ország zsidóságára nézve.

Sz.

Jargon és egyenlőség.

Bár nagy meglegedésünkre szolgál, ha keresztény polgártársaink közül egynéhányan bizalommal fordulva felénk, tanácsuk által jóakarókat dokumentálják irányunkban; nagy haladás jele, ha közéletünk valamely hirneves férfia, idejének egy részét nekünk, zsidóknak szenteli, hogy a teljes jogegyenlőség felé haladtunkban segédkezet nyújtson nekünk: de ha egyrészt elismeréssel és köszönettel vesszük a jóakaró tanácsot, másrészt nem hagyhatjuk szó nélkül az esetleg abban foglalt téves nézeteket.

Az »Egyenlőség« mult heti számában a zsidóságnak egy keresztény jóakarója azon nézetet hangoztatta, hogy felekezetünk által annyira áhitott egyenlőség létrejöttének utjában nem áll egyéb, mint a zsidóság egy része által még mindég istápolat jargon. Tisztelt cikkíró lelkére köti a magyar zsidóságnak, felejtse el a zagyva nyelvet. Jóakarólag tanácsolja, gúnyoljuk, állítsuk pellengérré azokat, kik a jargonnal élnek. Különösen óva inti a szülőket arra, nehogy gyermekeik is azon nyelvet sajátítsák el.

Jóakaró tisztelt tanácsadónknak kevés alkalma nyilhatott zsidókkal érintkezhetni, s ha igen, úgy valószínűleg máramarosi zsidókkal hozta össze a véletlen, különben tudná, mily nagy, majdnem hihetetlen átalakuláson mentek keresztül a zsidók két évtized óta. Mennyit lendített a beállott új viszony a zsidóságon nyelv dolgában! Alig van zsidó család, — ezt igen csekély megszorítással mondhatom, — hol a gyermekek folyékonyan és tökéletesen ne bírnák hazánk nyelvét. A szülők pedig a gyermekekhez alkalmazkodnak, fáradoznak elsajátítani a magyar nyelvet, hogy gyermekükkel megérttessék magukat. Többnyire eredménytelenül fáradoznak mai napság a szülők azon, hogy gyermekükkel a német nyelvet ismertessék meg. Intézzon csak kérdést nagyrabecsült tanácsadónk egy középiskolai német nyelv tanárhoz, ha vajjon a zsidó fiú oly kitünő német-e? Bizony annak is sok galibát okoz a német névragozás. Az öregeket, kik más idöket éltek át, kik a régi viszonyokban nevelkedtek fel, már ujja nem alakíthatjuk. Minek is bántsuk őket, hisz ugyis csak rövid ideig lesznek tanui letünt idöknek. A zsidók

*) Egy agada szerint Palásztina, mig Istennek kedvencz-országá volt, hasonlíthatatlanul nagyobb volt, mint jelen állapotában. Izrael elűzetésével az ország összeszáradt, kopárrá, pusztává vált.

népműveltség tekintetében az első rangot foglalják el hazánk vallásfelekezetei közt, 71·56%-át képezvén az írni és olvasni tudóknak, míg átlag hazánk lakosságának csak 46·02 százaléka bírja a művelődés ez alapföltételeit. *) Nem a jargon nyelv tudása és nem a héber olvasás lett számba véve. És hogy állunk iskoláinkkal? Dr. Hammer Izrael az utolsó miniszteri jelentés alapján e becses lapokban kimutatta, hogy az elmúlt évben 8038 felekezeti népiskola állott fenn, 3451-ben eredménynyel tanították a magyar nyelvet, 3139-ben az eredmény nem volt kielégítő, míg 1438 magyarországi iskolában (Horvát és Tótor-szágot ide nem számítva) egyáltalában nem tanították a magyar nyelvet. Mily arányban áll ezekhez a zsidó népiskola? Felekezetünk 544 iskolával rendelkezett, 459 tisztán magyar tannyelvű volt, német és magyar tannyelvű iskola 78 létezett, kizárólag német tannyelvű 7. Mily ékesen szólnak ezen számok!

Mi, noha a legelső polczon állunk, nem elégejlük meg az elért eredményt, óhajtjuk és kívánjuk, hogy hazánk északkeleti részének, Máramaros, Ugocsa és Bereg megyéknek zsidósága, kik felekezeti iskolát fenn nem tartanak és csak 15—30%-uk sajátította el az írás és olvasást, minél előbb új viszonyokra ébredjen. Szolgáljon mentségükre azon körülmény, hogy a legműveltelebb megyékben laknak, Gácsország, Bukovina és az ezeknél még műveltelebb Oláhországgal állanak érintkezésben. Azonban pium desiderium marad mindaddig viszonyaik javulására gondolni, míg az állam hivatalos közegei nem járnak el lelkiismeretesen tisztükben, míg elmaradott hitsorsosaink czinkostársai maradnak.

Hitrokonaink a cultura magasabb niveauján álló vidékeken apostolai a magyar nyelvnek, ők terjesztik a hazafiságot, ők oltják a gyermekek szívébe a hazaszeretetet, minden felekezetnél egyaránt. Kérdezősködjék csak szíves jóakarónk a felső vidék népiskolái után, hol tanítják hiven és odaadóan a magyar nyelvet, úgy bizonyára meg fog győződni, hogy a zsidó népiskolában. Oda küldi az intelligencia tanköteles gyermekeit, orvos, tanár, ügyvéd, bíró egyaránt. Nem mintha különös kitüntetésben akarnák részesíteni a zsidó felekezetet, de mert a zsidó iskolában és csakis ott szerezheti meg a gyermek magyar nyelvi ismeretét, melyet a középiskola megkövetel.

A trencsényi állami felsőbb leányiskola, mely magyar anyákat van hivatva nevelni a hazának,

*) A zsidók mellé az ágostai evangélikusok sorakoznak, 70·58 százaléku tudván írni és olvasni, harmadik helyen a helvét evangélikusok állanak 63·96 százalékkal, a negyedik hely a római katolikusoké 46·32 százalékkal, legműveltelebbek a görög katolikusok, kiknek csak 11·27 százaléku tud írni és olvasni.

növendékeinek nagyobb felét zsidó leányok képezik. Facta loquuntur. Magyarosodunk-e, nagy-rabecsült jóakarónk?

Czikkiró annak fejtegetésébe is bocsátkozik, miért van a zsidóságnak oly égető szüksége arra, hogy magyarosodjék. A zsidók ajkairól folyton ama panasza hallatszik, hogy az egyenlőség várva-várt ideje még nem következett be. Hogyis következék be addig, vélekedik fejtegetésében, míg ruházatukkal, beszédmodorukkal izolálva állanak. Ha majd magyar szó hallatszik a zsidó ajkáról, ha kaftánját polgári ruhával cseréli fel, akkor diadallal ülhették meg a teljes egyenlőség nagy ünnepét. Be rózsás színben látja viszonyukat a társadalomhoz tanácsadónk! Ama számtalan zsidó intelligens, képzett ember előtt nyitva van a közpálya tere, ha még oly kitűnően beszél is nyelvünket? Nem esemény számba megy-e, ha a hivatalos lap valamely hirneves zsidó kineveztetését hozza, ha a bírói karba lép, ha a középiskolai tanárságot nyeri. Avagy gyökeresen megváltoztatná viszonyukat, ha hazánk összes zsidósága mintegy varázsütésre magyarul beszélne? Alig hisszük.

Mi minden tekintetben egyenlőnek véljük magunkat polgártársainkkal. Ama csekély töredék, mely geographiai s culturális viszonyoknál fogva nem assimilálódott a magyarhoz, számba nem jöhet. Azok nem magyarok közé, hanem tótok, oláhok, ruthének közé vannak ékelve. Teljesen egyetértünk tisztelt jóakarónk véleményével, hogy a zsidó csak templomában érezze magát annak, társadalmi érintkezésében, magán életében magyarnak vallja magát, magyarul beszéljen. Be is következett már azon idő, nincs ok a panaszra.

Örvendünk tanúságot vonhatunk le czikkiró ur tanácsából. Hála a Gondviselésnek, oly magas fokán a műveltségnek és hazaszeretnek áll már a zsidóság, hogy szemére nem lobbanthatnak mást, mint azt, hogy még nem elég intenzív magyarosodása, mely állítás pedig a statistika megdönthetetlen igazságának megvilágítása mellett szappanbuborék gyanánt eloszlik.

—t—a.

TÁROZA.

A HÁZALÓ ÉS FIA.

EREDETI BESZÉLY.

Az «Egyenlőség» számára írta: *Viola Miksa.*

A Józsefváros egyik óriási bérházának kicsiny szobácskájában vagyunk. Egy ágy, két szék, egy asztal, egy rozszant, talán már egy évszázad óta használt szekrény és egy nyers fából összetákolts könyves polcz képezik a sötét szobácska egész berende-

zését. Egyetlen ablaka a szomszédház tetejére nyílik és egy nagy, kormos kéményre nyújt kilátást.

A szobácska lakójának külseje épily szegényes. Magas, sovány, erőtlén kinézésű fiatal ember az; aki épen az asztalnál ül. A hánatos, szőke körszakál-övezte arc halovány színe, a mélyen bennülő szemek bus tekintete, s a vértelen, vékony ajkak fájdalmas vonaglása azt sejtetik, hogy az ifjunak még vajmi kevés része volt az élet boldog óráiban.

Wallfeld Károly 18 éves volt, midőn Budapest felé utrakelt, hogy az orvosi tudományok tanulmányozásához kezdjen. Némán ballagott atyjával szülőfalujából a közeli vasuti állomásra és midőn a néptelen, kicsiny váróterembe léptek, az öreg Wallfeld egy vászonzacskót vett elő, melyet egy zsinóron nyakában hordott. Kinyitotta, és örömkönnyek peregetek alá barázdált arczán, midőn annak tartalmát: száz forintot, fiának átadta. Száz forint! Az összeg oly óriásinak tűnt fel Károly előtt, hogy alig merete kezébe venni. Milyen sokáig kellett atyjának takarékoskodnia és kuporgatnia, hogy ezt az összeget félretehesse, hányszor kellett a legszükségesebbet nélkülöznie, hogy fia ne induljon utnak segély nélkül a fővárosba.

Az öreg Wallfeld szeliden mosolyogva háritá el fia köszönetét.

— Ha oly nehezemre esett volna a száz forint megtakarítása, bizonyára nem fogtam volna hozzá, — mondá. Észre sem vettem s egyszerre csak együtt volt a pénz. Csak annyit ettem, mint máskor, ruhávaló nagyon kevés kell, ugyan mi esett volna hát nehezemre?

Igaz. Ma már nem esett többé nehezére szegény öregnek, hogy pipáját, a mely mindig vele volt, nélkülöznie kell. De a mikor nyolcz év előtt elhatározta, hogy a dohányzást abba hagyja, mert ez által naponként négy krajczárt takarít meg: nagyon, nagyon rosszul esett kedves pipájától megválnia. És mégis megvált tőle. Ki tudja, gondolá, nem lesz-e épen ez a kis összeg fia boldogságának megalapítója? Nyomorúságos egy életet folytatott, a legszükségesebb ételekben is mértéket tartott, csak hogy olykor-olykor küldhessen valamit fiának. Hétfőn kora reggel, az első kakasszóra fölkelte szobácskájának kemény fekhelyéről, a két hordszíjjal ellátott nagy vászonzsákot hátára vette, kezébe fogta görcsös botját, és tarka szalagból, kendő, szövet, tü, czérna, gyűszű, és rézgyűrűből álló raktárával és egy jókora darab kenyérral utrakelt. Szüntelen, pihenés nélkül ballagott faluról-falura, elő-elővevén kis fatilinkóját, melynek hangjára imitt-amott kijött a kis ablakos, zsupfödeles házacskákból egy-egy parasztasszony, kinek egy pár krajczár áru szalagra, czérnára vagy gyűrűre volt szüksége. Forró verejtékkal homlokán, halálos fáradtan hordta napról-napra hátán a nehéz zsákot. Majd a pajkos parasztgyerekek gunyos kiáltásai követték, majd egy mérges kuvasz harapott a lábába, majd egy

egy bárdolatlan paraszt ficzkó kergette ki házából, ha nagyon buzgón kínálhatta czók-mókját. De az ily kellemetlenséghez sokkal inkább szokva volt, hogy sem elcsüggesztette volna. Gyakran egész héten sem evett egyebet száraz kenyérenél, hacsak egy-egy parasztasszony meg nem szánta egy bögre tejjel. Szénakazlak tövében aludt, s ha ilyenre nem akadt, a nedves fűben volt kénytelen feküdni. Így telt el a hét, mignem végre pénteken hazafelé indult. Fájdalmasan nyöszörgött, a nehéz zsák a földre huzta. s sűrű veritékcseppek folytak alá homlokán.

(Folyt. köv.)

Előfizetési felhívás.

Tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetésük **január végén** lejárt, teljes tisztelettel kérjük, méltóztassanak előfizetéseiket megújítani, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne történjék.

Előfizetési feltételek:

egész évre 8 frt — kr.
fél évre 4 frt — kr.
negyed évre 2 frt — kr.

Papok, tanítók és községi hivatalnokoknak

egész évre 7 frt — kr.
fél évre 3 frt 50 kr.
negyed évre 1 frt 75 kr.

Az „Egyenlőség”
szerkesztősége és kiadóhivatala
Budapest, Váci-körút 23. sz.

Naptár.

Vasárnap (1889 február hó 17.) I. adar hó (30 napos) 17., hétfő 18., kedd 19., szerda 20., csütörtök 21., péntek 22., szombat 23. napja. Hetiszidra: **Vajalkhét.**

H I R E K.

— »A házaló és fia.« Lapunk mai számában kezdjük meg *Viola* Miksa, a »Sonntag-Abendblatt« szerkesztője és lapunk kedvelt munkatársának a hazai zsidóság életéből merített, fenti czimű, hosszabb beszélyét. A kik a ragyogó tollu szerzőt az »Előkelően« czimű, lapunkban megjelent gyönyörű elbeszéléséből ismerik, azoknál nem szorui külön ajánlásra a most megkezdett beszély. Uj előfizetőink figyelmét azonban már itt felhívjuk a hivatott novellistának eme lapunk számára irt művére, mely bizonyára sok élvezetes órát szerzend olvasóinknak.

— **A pesti zsidó nagy hitközség uj kórháza javára** a lefolyt héten adakoztak: *Kohner* Adolf fiai *szültek*

emlékére 5000 frtot, Mandel Antal, Schrecker Izidor, Oroszlán Jakab 200–200 frtot, „Anker“ biztosító-társaság, Mauthner Ödön, Weiss Jakab és Adler Károly 100–100 frtot.

Az izraeliták országos irodája részvétfeliratot intézett Ö Felségéhez, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszterium útján juttatott legfelsőbb helyre.

— „**A zsidó költők pessimismusa**“—ról tartott felolvasást folyó hó 11-én este dr. Kecskeméti Lipót a szeminárium nagy termében. E felolvasásokat tudvalevőleg a rabbiképző intézet kebelében fennálló »Theologiai egyesület« rendezi, melynek tagjai csak a felső tanfolyam hallgatói lehetnek. Dr. Kecskeméti, ezen egyesület elnöke, szép számu közönség előtt — hangsúlyozzuk a szép szót, mert a hallgatóság jórésze szép fiatal hölgyekből állott — nagyon tudományosan és ritka szép nyelvezettel, sőt költői lendülettel fejtegette a pessimismust a zsidó költészetben, és a költészetben egyáltalán. Kifejtette és a héber eredeti után készített sikerült fordítások nyomán bizonyította, hogy pl. Salamon Ibn Gabirol pessimismusa, borzasztó leírása a halálnak, a halál utáni enyészetnek, az élet végtelen hivatásának és semmiségének, nem azt akarja elérni, hogy hát, ha olyan haszontalan az élet, akkor élni, törekedni nem érdemes, hanem tisztán és kizárólag az erkölcsök javítását célozza. Ezt a hallgatóság szívesen el is hitte, már csak azért is, mert valóban szépen volt előadva; azt azonban, kiváltképp szép hölgyeink alig tudták megérteni, miért kellett a tisztelt rabbijelölt urnak oly végtelenül elvont és tudományos tárgyat választani. A felolvasásokat végtére nem tudósok és zsidó theologusok számára rendezik, hanem a közönséggel — ha nem csalódom, ez a célja — akarják megismertetni és megszerettetni a zsidó történetet és tudományt. Hányan voltak ott, kik a Gabirol vagy Immanuel Rómi nevét legelőször hallották? Mit kezdjenek ezek az előadó pompás fejtegetéseivel? Tanulhatott, elvihetett-e magával a közönség valamit abból, a mit hallott? Semmit. Legfőleg azt a meggyőződést, hogy dr. Kecskeméti gyönyörűen beszél magyarul és hogy igen jeles declamator. Figyelemmel kísérjük a külföldön rendezett hasonló felolvasásokat és eszünkbe jutnak a néhány évvel ezelőtt dr. Kayserling által a magyar fővárosban tartott felolvasások: itt, mint ott ezrével tódult a közönség a felolvasási terembe, itt, mint ott tanult és vitt magával a hallgatóság valamit, ha hazament, szóval tudomást szerzett magának oly dolgokról, miket az előtt nem tudott. Dr. Kecskeméti felolvasása lehet pompás tudományos dissertáció, de a »közönség«-et, melyre végtére a felolvasások rendezése is számít egy kicsit — mondjuk ki a kemény szót — csak untatta, mert meg nem értette. Tartanak az urak ismeretterjesztő, népszerű felolvasásokat, minökről programjukban szölk és a közönséget hálára kötelezik. Mirevaló az a tudákoskodás laikusok előtt, kiket a zsidó ismeretektől ilyen előadások inkább elijesztenek, mintsem vonzanák. — A II. felolvasást dr. Elsas Bernát rabbijelölt németül tartja meg f. hó 18-án este 6 órakor a szeminárium dísztermében. Tárgy: „Das Höhe-

lied.“

— **Érdekes vendége** volt a főváros zsidóságának. Báró Texeira Henrik de Mattos, német-alföldi főkonsul Velenczében, kit csak nemrég tüntetett ki Hollandia királya a bárói czim adományozásával, veje, dr. Rosenberg Gyula ismert fővárosi ügyvéd látogatására fővárosunkban időzött. A Texeira család egyik legelőkelőbb és leghiresebb zsidó család. Portugáliában már a 16-ik század elején nemesi praedicatumuk volt. Egyik ősök, Diegó Texeira de Mattos, hogy vallása parancsait odaadón teljesíthesse, hazáját 1643-ban odahagyta s Amsterdamban telepedett meg; ott szerencsés megérkezése fölött háláját tettekben akarván kifejezni, két jótékony-egyletet léptetett életbe, melyek most is áldásosan működnek. Majd Hamburgba költözött, a hol igen nagy tiszteletnek örvendett. Fia, Manuel Texeira, Christina Svéd királynő ministere és residence lett. A királynő három ízben fordult meg Hamburgban s mindannyiszor Texeira ministere vendége volt. A hamburgi magistratus megirigyelte Texeira nagy dicsőségét, fondorkodott is ellene, azonban eredménytelenül. Texeira hire és tekintélye nőttön nőtt. A bécsi község hozzá fordult, eszközölné ki Lipót császárnál, hogy kiűzetési rendeletét vonja vissza. Ő volt korában a legtekintélyesebb és leggazdagabb zsidó Magas vendégünk édes atyja Hollandia zsidó consistoriumának Gaudefroi volt igazságügyminister után elnöke volt. D. Gy.

— **Hirsch Móricz báró az orosz zsidóknak.** A nagy-lelkü jötevő a napokban erre vonatkozólag egy hirlapiró előtt következőleg nyilatkozott: Az alapot, melyet Oroszország rendelkezésére bocsájtottam, nemcsak zsidó, hanem keresztény gyermekek részére is szántam. Oroszországban 4 és fél millió zsidó lakik nagyon nyomorult helyzetben, Kevesen beszélnek közülök oroszul, hanem egy zsidó jargont használnak. A létért való küzdelemben csak kedvező körülmények között tarthatják fenn magukat, mert chinai fal választja el őket az emberiségtől. Az én szándékom ezen talat lerombolni és pedig iskolák alapítása által, melybe ép úgy járhasanak zsidók mint keresztények. Vajon az orosz kormány pártolni fogja-e ezen, az egyenjogositáson alapuló iskolákat, az kérdéses. Az orosz kormány mindenható és szerencsétlenségre gyanakodni látszik, hogy tervemnek valamely politikai háttere van. Semmi sem áll tőlem távolabb, mint ez. Sokkal több földi vagyonnal rendelkezem, mint a mennyire szükségem van, s azért föltettem magamnak a kérdést, hogy nélkülözhető vagyonomat mire fordíthatom legcélszerűbben. Mint zsidó természetesen rokonérzelemmel viseltetem hit-sorsosaim iránt, s ezért feladatul tűztem ki magamnak, hogy nekik kedvező alkalmat nyújtok, hogy az ország népeivel assimilálódjanak. Csak az ily assimilatio által lehet Oroszországban a zsidó kérdést megszüntetni. A mit Oroszországtól kértem, az nem egyéb, hogy nyújtsion biztosítékot, hogy a rábizott alap e célra fog fordíthatni. A vegyes iskolák, a melyek Galiciában és Bukovinában alapítottak, jó sikerrel működnek s ugyanigy lenne Oroszországban is, ha elejtené a kormány azon gyanuját, mely szerint tervem alatt politika lappang.

— **Camondo báró** hitsorsosunk, ki néhány év előtt költözött át Konstantinápolyból Párisba, ott a napokban hirtelen meghalt, Rengeteg összegeket költött jótékony czélokra. A hol nemes czélról szó volt, ott találtuk az ő nevét is. Végrendeletében számos zsidó jótékony intézetnek hagyományozott nagyobb összegeket.

— **Halálozás.** *Weisz Márton*, a tokaji izr. hitközség legrégebb és egyik legtiszteletreméltóbb tagja, ki egész életén át a szegények nemeslelkű pártfogója és segítője volt, e hó 8-án élete 80-ik, boldog házasságának 54-ik évében jobb létre szenderült. Halálát özvegyén kívül tekintélyes gyermekei, számos unoka, dédunoka és kiterjedt előkelő rokonság gyászolja. Temetése impozáns módon folyt le, résztvett benne Tokaj lakossága felekezeti különbség nélkül.

— **A losonci izr. nőegylet** mult évi jelentését vettük. Az egyesület bevételei 1888-ik évben 833 frira rugtak. A kiadások 766 frtot tettek ki. Ebből gyermekek felruházására 187 frtot, esketésekre 366 frtot, árvaleány eltartására 77 frtot költöttek. A derék egyesületnek, melynek élén *Deutsch Náthánné* áll, 108 rendes tagja van.

— **A görög király a zsidókról.** A görög király nemrég tartott jubileuma alkalmából *Da Fano A.* corfui főrabbit, a görög zsidóság képviselőjében, igen barátságos és leereszkedő módon fogadta. A király megköszönte a zsidóságnak szívből jövő jó kívánatait s kiemelte, hogy mennyire nagyra becsüli zsidó alattvalóit. Azután így szólott: „*A zsidók mindenkor derék polgárok.* Az én szememben és lelkiismeretem szerint minden alattvalóm egyenlő s különös elégtételre szolgál, hogy semmiféle

vallási vagy felekezeti surlódások nem fordulnak elő országomban. Mi görögök sokkal felvilágosodottabbak vagyunk, semhogy antiszemiták legyünk.“

— **Zsidó művészek kitüntetése.** Brüsszelben az „Exposition monumentale“ két zsidó művésznek ítélte oda az első díjat. *Levi E.* egy karton gyűjteményt állított ki, mely a közoktatásügyi miniszternek annyira tetszett, hogy azt az állam részére 180,000 frankért megvásárolta. Ugyanily kitüntetésben részesült *Levi M. H.* Remek alkotásai annyira megnyerték a király tetszését, hogy azokat 111,600 frankért megvette. A művészek eme nagyszerű kitüntetését a francia sajtó nagy örömmel fogadta.

— **Goldschmidt A. M. dr.** jeles tudós, lipcsei főrabbi e napokban hosszú, kínos betegség után meghalt.

— **Angol rabbi- és tanítóképző-intézet.** Ez év május havában London közelében Romsgate-ben megnyílik a Montefiore-collegium, melynek célja Angolországot képzett, tudós rabbikkal és tanítókkal ellátni. Az összeget, mely építéséhez és fentartásához szükséges, Montefiore hagyta hátra nagyszerű végrendeletében. Az intézet tanárai igen jó fizetésben részesülnek s gyönyörű könyvtárral is rendelkeznek, melyet a Zunz-féle hagyatékból vásároltak. Igen szerencsés választás volt, hogy *Hirschfeld Hartwig* drt Posenből, *Pleszner Salamon* nagynevű szónok unokáját, hívták meg a keleti nyelvek tanárául. *Hirschfeld dr.* az arab »Kusari« kiadása és a Koránban tett kutatásai által a tudós világban már is szép nevet vivott ki magának. Az intézet igazgatója dr. *Gaster*, a Romániából száműzött tudós, ki eddig a londoni portugáliai hitközség chachamja volt.

— **Zsidó női orvosok.** Franciaországban 19 női orvos van, ezek között három oroszországbeli zsidó nő.

Kohn Arnold

gazdag sirkőraktárát

(Vácikörút 14. sz. szemben az Andrássyut torkolatával.)

ajánlja mindazok figyelmébe, kiknek a sirkőállítás szomorú kötelességét kell teljesíteniök.

Szép és pontos kivitelért és lehetőleg olcsó megszámitásért kezeskedik a czeg jó hírneve.

== Szombaton és ünnepeken zárva. ==

A magyar országos központi takarékpénztár

XVII. RENDES KÖZGYÜLÉSÉT
1889. évi február hó 24-én délelőtti 11 órakor az intézet helyiségében (IV., bécsi utca 4. sz. I. em.) tartja meg.

Napirend:

1. Az igazgatóság jelentése.
2. Zárszámadások előterjesztése a felügyelőbizottság jelentésével.
3. Mérleg megállapítása, nyeresémfelosztás és kifizetés iránti határozathozatal.
4. Két igazgatósági tag választása.

Azon t. részvényesek, kik ezen közgyűlésen résztvenni szándékoznak, sziveskedjenek részvényeiket az alapszabályok 24. §-a értelmében*) f. évi február 21-én délelőtti 12 óráig az intézet pénztáránál letenni, mely alkalommal a mérleg is rendelkezésükre álland.

Az igazgatóság.

*) §. 24. Közgyűlésben részt vehetnek mindazon részvényesek, kik három nappal a közgyűlés megtartása előtt a le nem járt szelvényekkel együtt oly részvényt tesznek le a társulatnál, mely legalább két hóval előbb iratott a letévé sajtó nevére.